

Нотатки та дослідження

СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ В ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАДАХ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Чуйко Олена, Ільчук Андрій

DOI: 10.37096/SHDISJ-24-1.1-0007

Анотація

Актуальність. В умовах масштабного внутрішнього переміщення в Україні (3,6 млн осіб станом на жовтень 2024 року) питання соціальної згуртованості в приймаючих громадах стає дедалі актуальнішим. За даними Міжнародної організації з міграції, 76% внутрішньо переміщених осіб планують залишитися в новому регіоні більше року, що вимагає ефективних механізмів соціальної інтеграції.

Методологія. Проведено теоретичний аналіз наукових досліджень та статистичних даних щодо інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. Проаналізовано дані Міжнародної організації з міграції, Київського міжнародного інституту соціології та проекту reSCORE. Соціальна згуртованість розглядається через три основні виміри: культурно-територіальний, державно-адміністративний і соціальний капітал. Ці виміри охоплюють різні аспекти соціальної взаємодії, включаючи соціальні зв'язки, почуття приналежності та здатність суспільства забезпечувати добробут своїх членів.

Результати. Систематизовано проблеми, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи: психологічна травма (67%), труднощі з працевлаштуванням (45%), обмежений доступ до соціальних послуг (34%), проблеми з доступом до медичних послуг (28%). Узагальнено існуючі механізми розвитку соціальної єдності у воєнний час: інституційні (створення дорадчих органів), соціально-економічні (програми працевлаштування), соціальної інтеграції (створення хабів), комунікаційні (розвиток інформаційних платформ).

Висновки. Встановлено, що соціальна згуртованість є не просто теоретичною конструкцією, а практичним механізмом соціальної роботи, який потребує комплексного підходу до вирішення соціально-економічних, соціально-психологічних та культурно-комунікативних викликів. Завдяки розвитку інклюзивних практик і формуванню спільного простору для взаємодії в приймаючих громадах соціальна згуртованість служить основою соціальної стабільності, сприяючи взаємній довірі та зміцненню соціальних зв'язків між місцевими жителями та внутрішньо переміщеними особами.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, приймаючі громади, соціальна згуртованість, соціальна інтеграція, соціальна робота.

Актуальність

За даними Міжнародної організації з міграції, станом на жовтень 2024 року в Україні проживає приблизно 3,6 мільйона внутрішньо переміщених осіб. Найбільша кількість внутрішньо переміщених осіб знаходиться у Дніпропетровській (509 000, 14% від загальної кількості внутрішньо переміщених осіб) та Харківській (441 000, 12%) областях на сході України, тоді як Київська (374 000, 11%) та Київська область (305 000, 9%) посідають третє та четверте місця відповідно. Близько 30% (1 052 000) зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб проживають у прифронтових районах.

Водночас значна кількість внутрішньо переміщених осіб оселилася у західних регіонах України, які вважаються відносно безпечними. Зокрема, у Львівській області проживає 146 000 внутрішньо переміщених осіб, в Івано-Франківській – 95 000, Вінницькій – 106 000, Хмельницькій – 83 000, Закарпатській – 66 000, Чернівецькій – 56 000, Волинській – 29 000, Рівненській – 36 000 та Тернопільській – 43 000.

За даними Міжнародної організації з міграції, близько 76% внутрішньо переміщених осіб планують залишатися у своєму новому регіоні більше року, що свідчить про їхнє бажання інтегруватися в ці громади. Однак адаптація та інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади супроводжується значними труднощами.

За даними Київського міжнародного інституту соціології, 38% місцевих жителів мають насторожене ставлення до внутрішньо переміщених осіб (Київський міжнародний інститут соціології, 2023). Дослідження Міжнародної організації з міграції показало, що 45% внутрішньо переміщених осіб стикаються з труднощами у працевлаштуванні, 52% потребують рішень щодо житла, 34% мають обмежений доступ до соціальних послуг, а 28% вказують на проблеми з доступом до медичних послуг (Міжнародна організація з міграції, 2024).

Серед найбільших проблем, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи, є культурні та комунікативні бар'єри. Згідно з дослідженням Палатної та Семигіної (2024), 28% внутрішньо переміщених осіб стикаються з перешкодами через мовні відмінності, 35% відчувають труднощі з адаптацією через різні культурні традиції, а 41% респондентів відзначають суттєві відмінності у світоглядних орієнтаціях.

Дослідження Холотенко та Удовенко (2023) показало, що 67% внутрішньо переміщених осіб пережили психологічну травму, пов'язану з досвідом війни; 43% сприймають своє перебування як тимчасове, що ускладнює інтеграцію.

Дослідження Чуйко та Федоренко (2020) підкреслює важливість комплексного підходу до інтеграції внутрішньо переміщених осіб, який включає підтримку на соціально-економічному, соціально-культурному та особистісному рівнях, та емпірично демонструє три рівні інтеграції внутрішньо переміщених осіб: низький – 12,9% респондентів, середній – 60,2% та високий – 26,9%.

Створення умов для самореалізації, працевлаштування, забезпечення житлом та налагодження комунікації з громадою є ключовими факторами успішної

інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади та вказують на необхідність розробки комплексних стратегій інтеграції для внутрішньо переміщених осіб з урахуванням виявлених кореляцій.

Методологія

Соціальна згуртованість відіграє вирішальну роль в інтеграції та розвитку приймаючих громад. Соціальна згуртованість – це багатовимірне явище, яке визначається як стан суспільства, в якому його члени відчувають сильне почуття спільноти та приналежності, що забезпечує стабільність та стійкість до соціальних викликів та конфліктів. Підвищення рівня соціальної згуртованості сприяє зростанню толерантності, зменшенню соціальної нерівності та зміцненню громадянської відповідальності.

У контексті війни в Україні вертикальна згуртованість, що виражається через довіру між громадянами та державою, значно зросла завдяки спільному усвідомленню екзистенційної загрози. У 2023 році зростання таких показників, як почуття громадянського обов'язку та приналежності до своєї країни, відображає глибокі соціальні трансформації в українському суспільстві (Minich & Sereda, 2024). У політичних та академічних дискурсах соціальна згуртованість розглядається через три основні виміри: культурно-територіальний, державно-адміністративний та соціальний капітал. Ці виміри охоплюють різні аспекти соціальної взаємодії, включаючи соціальні зв'язки, почуття приналежності та здатність суспільства забезпечувати добробут своїх членів.

Важливими елементами, що впливають на рівень згуртованості, є взаємна довіра, горизонтальні та вертикальні соціальні зв'язки, а також спільні цінності та ідентичність, які зменшують соціальні бар'єри та сприяють інтеграції різних груп населення. У політичному дискурсі Європейського Союзу та Світового банку соціальна згуртованість розглядається як засіб покращення якості життя, захисту прав та забезпечення соціальної справедливості в суспільстві (Dovhan, 2024).

В Україні соціальна згуртованість складається з різних вимірів, зокрема горизонтального, який включає взаємозв'язки між різними соціальними групами, та вертикального – взаємовідносини між громадянами та владою. Розвиток цих вимірів під час війни сприяє стабільності та стійкості українського суспільства. Згідно з дослідженням geSCORE, під час війни спостерігається значне посилення як громадянської активності, так і толерантності та співпраці в громадах, що підкреслює важливість горизонтальних та вертикальних зв'язків для національної єдності (Minich & Sereda, 2024).

За Бергер-Шмітт (2002), соціальна згуртованість включає два ключові виміри: зменшення нерівності та зміцнення соціального капіталу. У контексті інтеграції внутрішньо переміщених осіб це передбачає як забезпечення рівного доступу до ресурсів та можливостей, так і розвиток соціальних зв'язків та довіри між

переміщеними особами та місцевими жителями.

Методологія

Аналіз статистичних даних, теоретичний аналіз наукової літератури з питань соціальної реабілітації внутрішньо переміщених осіб в Україні; контент-аналіз нормативно-правових документів та аналітичних матеріалів, систематизація отриманих даних та розробка рекомендацій.

Результати

Аналізуючи результати дослідження, можна виділити три ключові групи викликів для успішної інтеграції внутрішньо переміщених осіб:

1. Соціально-психологічні: виклики психологічної адаптації до нових умов.
2. Соціально-економічні: виклики інтеграції в економічне середовище.
3. Культурно-комунікативні: виклики адаптації до соціокультурного контексту приймаючої громади.

Розуміння цих викликів та їх взаємозв'язків має вирішальне значення для розробки ефективних стратегій соціальної роботи, спрямованих на підвищення рівня інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади. На основі аналізу звіту «Стойкість та згуртованість українського суспільства під час війни» (2024) можна виділити такі механізми розвитку соціальної згуртованості під час війни (див. Таблицю 1).

Таблиця 1. Механізми розвитку соціальної згуртованості населення під час війни

Механізми розвитку	Зміст
Інституційні механізми	<ul style="list-style-type: none">- створення дорадчих органів (рад волонтерів, тристоронніх соціально-економічних рад)- розвиток систем громадських консультацій- створення програм підтримки внутрішньо переміщених осіб- реалізація міжнародних проектів реконструкції інфраструктури
Соціально-економічні механізми	<ul style="list-style-type: none">- програми працевлаштування для внутрішньо переміщених осіб- грантова підтримка місцевих ініціатив- житлові програми для переміщених осіб- створення можливостей для переміщення бізнесу
Соціально-інтегративні механізми	<ul style="list-style-type: none">- створення центрів інтеграції- організація центрів психосоціальної підтримки- розвиток громадських просторів- реалізація спільних культурних ініціатив

Механізми комунікації	<ul style="list-style-type: none">- розробка платформ поширення інформації- створення платформ обміну професійним досвідом- міжурядова координація на різних адміністративних рівнях- впровадження структур співпраці між урядовими органами та волонтерськими організаціями
-----------------------	---

Отже, соціальна згуртованість функціонує не лише як теоретичний конструкт, а й проявляється як практичний механізм соціальної роботи, який сприяє створенню умов, що сприяють успішній інтеграції внутрішньо переміщених осіб, шляхом впровадження інклюзивних практик, посилення соціальної зв'язності та розвитку просторів співпраці в приймаючих громадах.

Професійна компетентність соціальних працівників слугує критичним фактором у сприянні ефективній інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах, оскільки недостатня професійна підготовка може суттєво обмежити спектр надання підтримки. В умовах недостатньої кількості професійно кваліфікованого персоналу обсяг послуг, необхідних для внутрішньо переміщених осіб, залишається обмеженим, що підкреслює важливість спеціалізованого професійного розвитку соціальних працівників. Крім того, посилення міжорганізаційної співпраці між суб'єктами, що працюють з внутрішньо переміщеними особами, є фундаментальним, оскільки недоліки координації можуть призвести до надмірності послуг або неадекватного задоволення конкретних потреб внутрішньо переміщених осіб (Григоренко та Савельєва, 2017).

Складність соціальної інтеграції посилюється суспільною стигматизацією та негативним ставленням місцевого населення до переміщених осіб, що створює перешкоди для реалізації соціальної підтримки. Дослідження показують, що мобілізація ресурсів, підвищення професійної компетентності та пом'якшення соціальної стигматизації є фундаментальними імперативами у сприянні інтеграційній підтримці внутрішньо переміщених осіб. Стратегічна інформаційна політика, яка підкреслює позитивний суспільний внесок внутрішньо переміщених осіб, є критично важливим компонентом у цьому процесі. Стратегічна взаємодія зі ЗМІ та місцевими структурами управління сприяє деконструкції упереджених уявлень щодо внутрішньо переміщених осіб та сприяє міжгромадському взаєморозумінню та згуртованості (Shestakova, 2022).

Впровадження ініціатив з дестигматизації щодо внутрішньо переміщених осіб є фундаментальним у формуванні позитивних суспільних настроїв у приймаючих громадах. Цей методологічний підхід сприяє розвитку соціально згуртованого, культурно компетентного та стійкого суспільства, здатного до ефективної інтеграції вразливих верств населення, забезпечуючи при цьому комплексні системи підтримки та можливості самореалізації.

Висновки

Таким чином, успішна інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади є багатовимірним процесом, що вимагає комплексного методологічного підходу до вирішення соціально-економічних, соціально-психологічних та культурно-комунікативних проблем. У цих рамках соціальна згуртованість набуває першорядного значення як основоположний елемент соціальної стабільності, сприяючи розвитку взаємної довіри, спільної ідентичності та посиленню соціального зв'язку між корінним населенням та переміщеними особами. Соціальна згуртованість, яка функціонує як невід'ємний компонент політики інтеграції, виконує посередницьку функцію, пом'якшуючи соціальну напруженість та дискримінаційні схильності.

Розвиток інституційних, соціально-економічних, інтеграційних та комунікаційних механізмів є критично важливим імперативом для реалізації стратегій інтеграції. Інституційні механізми охоплюють створення консультативних органів, систематичні структури залучення громадськості та комплексні програми підтримки внутрішньо переміщених осіб. Соціально-економічні ініціативи, що включають грантову підтримку місцевих починань та програми житлового забезпечення переміщеного населення, сприяють економічній стабільності та підвищують можливості самозабезпечення. Механізми інтеграції, що включають створення інтеграційних центрів, закладів психосоціальної підтримки та реалізацію культурних ініціатив, сприяють міжособистісному зв'язку та соціальній залученості. Механізми комунікації, включаючи платформи поширення інформації та форуми обміну знаннями, забезпечують ефективне двостороннє спілкування між громадянами та урядовими установами.

З огляду на виявлені проблеми та механізми інтеграції, подальші дослідницькі ініціативи можуть бути спрямовані на розробку та оцінку ефективності спеціалізованих програм професійного розвитку для соціальних працівників у різних географічних контекстах України. Крім того, систематичний моніторинг та оцінка впроваджених стратегій інтеграції залишаються вкрай важливими для методологічного вдосконалення та оптимізації.

Ефективне впровадження політики інтеграції значною мірою залежить від пом'якшення соціальної стигматизації переміщеного населення, чого можна досягти за допомогою стратегічної інформаційної політики, яка підкреслює позитивний внесок внутрішньо переміщених осіб у парадигми місцевого розвитку. Вирішення проблеми стигматизації внутрішньо переміщених осіб вимагає проактивних стратегій поширення інформації, спрямованих на підвищення обізнаності про їхній конструктивний вплив на траєкторії розвитку громади. Прагматичні прояви включають стратегічні медіа-кампанії, що висвітлюють успішні наративи інтеграції, залучення внутрішньо переміщених осіб до місцевих ініціатив розвитку та створення платформ, що сприяють діалогу та обміну досвідом. Стратегічна співпраця зі ЗМІ та структурами місцевого самоврядування може сприяти деконструкції упереджених сприйнятів, зміцненню взаємної довіри та

позитивному суспільному визнанню внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах.

Таким чином, комплексний методологічний підхід до інтеграції переміщеного населення шляхом посилення соціальної згуртованості сприяє розвитку стійкого, культурно компетентного та соціально згуртованого суспільства, здатного забезпечити рівні можливості для участі в суспільстві серед усіх складових членів. Це підкреслює необхідність розвитку професійних компетенцій серед фахівців соціальної роботи, оскільки недостатня професійна підготовка може суттєво обмежити спектр надання підтримки. Ефективна інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади вимагає спеціалізованого професійного розвитку соціальних працівників, з акцентом на міжкультурній комунікації, всебічному розумінні розподілу регіональних соціально-економічних ресурсів, протоколів комунікації кризового втручання та основоположних принципів надання психосоціальної підтримки. Такі професійні компетенції дозволяють соціальним працівникам не лише сприяти наданню послуг прямого втручання, але й створювати комплексні мережі підтримки для внутрішньо переміщених осіб у громадах, тим самим сприяючи ефективним процесам адаптації та інтеграції.

Список використаних джерел

- Berger-Schmitt, R. (2002). Social cohesion between the member states of the European Union: Past developments and prospects for an enlarged Union. *Czech Sociological Review*, 38(6), 721–748. <https://doi.org/10.13060/00380288.2002.38.6.03>
- Чуйко, О., & Федоренко, О. (2022). Рівні соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючій громаді. *Regional Formation and Development Studies*, 31(2), 7–16. <https://doi.org/10.15181/rfds.v31i2.2093>
- Горобчишина, С. А., & Конончук, С. Г. (2024). Стійкість та згуртованість українського суспільства під час війни. *Періодичний звіт на основі матеріалів моніторингу з окремих регіонів України (Випуск № 10)*. Український центр незалежних політичних досліджень. http://www.ucipr.org.ua/images/files/1935/1935_file.pdf
- Гнатчук, О., Шестакова, К., & Яремчук, С. (2022). Впровадження гуманістичних принципів у соціальній роботі [Використання принципів гуманізму в соціальній роботі]. *Соціальна робота та освіта*, 9 (2), 188–196. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.2.1>
- Голотенко А., Удовенко Ю. (2023). Проблема агентури вимушених переселенців в умовах повномасштабної війни в Україні / Проблема суб'єктності вимушених мігрантів у контексті повномасштабної війни в Україні. *Соціологічний вісник*, 12(1), 23–34. <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2023/9-1/3>
- Григоренко, І. О., Савельєва, Н. М. (2017). Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: Навчально-методичний посібник для студентів і магістрів спеціальностей «Соціальна робота» і «Соціальна

педагогіка» / О.В. ПНПУ імені В. Г. Короленка.

<http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/10498>

Довгань Н. (2024). Соціальна згуртованість суспільства: теорія і практика / О.В.

Проблеми політичної психології, 15. <https://doi.org/10.33120/popp-vol15-year2024-150>

International Organization for Migration. (2024). Internal migration and integration in Ukraine: Challenges and opportunities (Report No. 18) [Vnutrishnia mihratsiia ta intehratsiia v Ukraini: vyklyky ta mozhlyvosti (Zvit No. 18)].

<https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-18-october-2024>

Київський міжнародний інститут соціології. (2023). Ставлення до біженців, внутрішньо переміщених осіб, російськомовних громадян та деяких інших категорій населення України / Ставлення до біженців, внутрішньо переміщених осіб, до російських громадян та до деяких інших категорій населення України.

<https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1218&page=1>

Мініч, Р. (Ред.). (2024). Соціальна згуртованість в Україні: тенденції за індексами reSCORE 2023 та SCORE 2021. Частина 1 Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), ПРООН. https://api.scoreforpeace.org/storage/pdfs/PUB_Social-Cohesion-in-Ukraine_UKR_March.7.2024.pdf

Палатна, Д., і Семигіна, Т. (2024). Згуртованість громади: соціальний вимір / Ж. громади: соціальний вимір. <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.25927504.v1>

SOCIAL COHESION IN HOST COMMUNITIES IN THE CONTEXT OF SOCIAL WORK

Chuiko Olena, Ilchuk Andrii

DOI: 10.37096/SHDISJ-24-1.1-0007

Abstract

Relevance. Under conditions of large-scale internal displacement in Ukraine (3.6 million people as of October 2024), the issue of social cohesion in host communities has become increasingly important. According to the International Organization for Migration, 76% of internally displaced persons plan to stay in their new region for more than a year, which requires effective social integration mechanisms.

Methodology. A theoretical analysis of scientific research and statistical data on the integration of internally displaced persons in Ukraine was conducted. Data from the International Organization for Migration, Kyiv International Institute of Sociology, and the reSCORE project were analyzed. Social cohesion is examined through three main dimensions: cultural-territorial, state-administrative, and social capital. These dimensions encompass various aspects of social interaction, including social connections, sense of belonging, and society's ability to ensure the well-being of its members.

Results. The challenges faced by internally displaced persons have been

systematized: psychological trauma (67%), employment difficulties (45%), limited access to social services (34%), problems with access to medical services (28%). Existing mechanisms for developing social cohesion during wartime have been generalized: institutional (establishment of advisory bodies), socio-economic (employment programs), social integration (creation of hubs), and communication (development of information platforms).

Conclusions. It has been established that social cohesion is not merely a theoretical construct but a practical mechanism of social work that requires a comprehensive approach to address socio-economic, socio-psychological, and cultural-communicative challenges. Through the development of inclusive practices and the formation of a common space for interaction in host communities, social cohesion serves as the foundation for social stability, promoting mutual trust and strengthening social bonds between local residents and internally displaced persons.

Keywords: internally displaced persons, host communities, social cohesion, social integration, social work.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Чуйко Олена

д.психології, проф.

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

Київ, Україна

Ідентифікатор ORCID: 0000-0001-7088-0961

e-mail: chuiko_ov@ukr.net

Ільчук Андрій

РН докторант факультету психології

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

Київ, Україна

Ідентифікатор ORCID: 0009-0001-4063-9082

електронна адреса: an.ilchuk27@gmail.com

Конфлікт інтересів: Автори заявили про відсутність будь-яких конфліктів інтересів.

Застереження: Кожен автор заявляє, що його думки та погляди, висловлені в цьому рукописі, не залежать від впливу жодних організацій.

Цитувати цю статтю

Чуйко Олена, Ільчук Андрій СОЦІАЛЬНА ЗГІДНІСТЬ У ПРИЙМАЮЧИХ ГРОМАДАХ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ 2024 Журнал «Соціалізація та розвиток людини» 1. DOI: 10.37096/SHDISJ-24-1.1-0007

Подано 10 листопада 2024 р. / Переглянуто 16 грудня 2024 р. / Затверджено 30 грудня 2024 р.

Опубліковано: 31 грудня 2024 р.

DOI: 10.37096/SHDISJ-24-1.1-0007

Відповідальний редактор – Ярослав РЯБЧИЧ

ПРАВА ТА ДОЗВОЛИ

Авторське право: © 2024 Чуйко Олена, Ільчук Андрій. Це стаття з відкритим доступом, що розповсюджується за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0), яка дозволяє необмежене використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії за умови посилання на автора та джерело.